
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

TÖRTÉNELMI LECKE FIÚKNAK

Burány Nándor: *Hadjárat*, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1975

Akár egyetlen más műfajnak, a történelmi regénynek sincs általános érvényű, követendő modellje. Ennek ellenére megírásuk indítékai alapján két fő csoportra oszthatjuk ezeket a műveket. A realista írásművészet „klasszikus” követelményeitől idegenkedő, azokat elégtelennek tartó írók általában akkor fordulnak a történelem felé, ha „szituációba jutottságuk” tapasztalatait rajtuk kívül álló okokból nem tehetik közzé szabadon. A történelmi idő csak ürügy, a rég letűnt események csak kulisszák tehát számukra, amelyekre jelenük gondjait vetítik vissza, s ha tehetségük, készségük lehetővé teszi, jellegzetesen áltörténeti munkájuk az intenzív teljesség jegyében nyeri el végső formáját. Velük szemben az alkotók egy másik típusa a történelemben fedez fel olyan periódusokat, amelyeknek társadalmi törekvései, eszmei áramlatai önmagukban is tanulságosak lehetnek a jelen számára, s éppen ezért gondosan ügyel arra, hogy saját eszmevilágából minél kevesebbet ruházzon át közvetlenül a múltra. Műve azonban természetesen csak az extenzív totalitást elérve válhat tartós értékké, hiszen a választott korszak atmoszférájának hiteles megidézése s az emberek közötti viszonyok gazdagon árnyalt feltárása nélkül a történelem „üzene” óhatatlanul megreked a riportírás szintjén.

A nemrég megjelent *Hadjárat*ban Burány Nándor ez utóbbi úton próbált haladni. II. Rákóczi Ferenc bácskai hadjárataiban többszörösen vonzó témára adnak alkalmat, hogy illúziómentesen számba vegyűk a magyar történelem e szabadságmozgalmának pozitív és negatív tanulságait, hanem arra is, hogy újfent eltöprengjünk az itt élő, egymásra utalt, de idegen hatalmi érdekekből oly sokszor összevesztett népek sorsa felett. Emellett a hadjárat „bácskaisága” is vonzó, mivelhogy a jugoszláviai magyar irodalom valójában még tájunk történelmének legizgalmasabb fejezeteit sem hódította meg mindmáig. Burány Nándornak tehát volt rá oka bőven, hogy egy eszmei alapképletében tiszta, elkötelezett, jövőnkkel is számoló műben a majd háromszáz évvel ezelőtti múltba kanyarodjon vissza.

A regény időtartománya a szabadságharc második évének három nyári hónapját öleli fel, amikor is Rákóczi seregei végigsöpörtek Bácskán, s pusztítón, rabolva, romokat hagyva maguk után, végül Szegedet is fölperzselték. Burány Nándor tudatában lehetett, hogy ezek a tények az okozati összefüggések teljességére törfő ábrázolása esetén is csak háttérét képezhetik a regénynek, s ez okból